

Aneta Łojek

Iwołgińsk – zreaktywowany ośrodek buddyźmu tybetańskiego w Rosji

Buddyzm należy do prądów duchowych i religijnych, które nie mają jednolitej historii powstania ani teorii doktrynalnej. Jego twórcą był Siddhartha Gautama, zwany Budda, żyjący w latach 560-480 p.n.e. Z Indii, stopniowo i powoli, rozprzestrzenił się do sąsiednich krajów (np. w III w. p.n.e. do Sri Lanki), a z czasem, dzięki mnichom buddyjskim (misjonarzom), dotarł do Chin (II w n.e.), Birmy (V w n.e.), Indonezji (VI w n.e.) oraz Tybetu (VII w n.e.)¹. Buddyzm dość wcześnie, bo w 383 r. p.n.e. uległ podziałowi na dwie główne szkoły: therawadę (hinajanę), przyjmującą surowe przepisy, zwane „naukami starych” i mahajanę, otwartą na wpływy zewnętrzne. W miarę rozwoju i rozprzestrzeniania się buddyźmu narodziły się kolejne, nowe szkoły jak np. wadźrajana (Diamentowy Wóz), buddyźm zen oraz liczne sekty japońskie. Stanowią one dominującą gałąź buddyźmu w Japonii, Korei, Chinach, Nepalu, Tybecie, Mongolii oraz zabajkalskich regionach Rosji².

Szkoła wadźrajana, zwana także Diamentowym Wozem, narodziła się w I w. n.e. w Indiach, skąd rozprzestrzeniła się do Tybetu, Chin i Japonii³. Podczas sukcesji na nowe tereny, czerpała wiele z miejscowych zwyczajów i obrzędów. Stąd też, w wielu odmianach buddyźmu, spotkać można elementy szamanizmu⁴. Szczególną odrębność wykazuje buddyźm tybetański. W wyniku przeobrażeń przez wiele stuleci wykształciły się w nim kolejne kierunki i szkoły, wśród których dużego znaczenia nabrała szkoła Gelugpa zwana „Żółtymi Czapkami” (polscy buddyści uważają tę nazwę za archaizm). Założona została w XV w. przez Tsongkapę i stała się jedną z największych szkół w Tybecie.

Odlam buddyźmu tybetańskiego Gelugpa dotarł do Mongolii i krajów zabajkalskich w XVII w. W 1712 r. ok. 150 mnichów przybyło na teren Buriacji z nowym prądem filozoficzno-religijnym, który w dość szybkim tempie zaczął wypierać miejscowy szamanizm. Razem z naukami mnichów Buriaci zapoznawali się z tybetańską bogatą literaturą, kulturą, astrologią, medycyną, architekturą i sztuką. W XIX w. buddyźm tybetański stał się nieodłączną częścią kultury Buriacji. W 1735 r. zbudowano w tej części Rosji pierwszą buriacką świątynię⁵. Świątynie tybetańskich buddystów w Buriacji, noszące znamiona wschodniego stylu, określa się mianem *dacanu*. Kilka lat później, bo w 1741 r., w rejonie Gussino Oziera wybudowano nową świątynię. Początkowo

Kompleks buddyjski w Iwołgińsku

mieściła się ona w jurcie, a w 1750 r. wzniesiono drewniany *dacan*, który jednocześnie stał się siedzibą Chambo-Lamy i głównym centrum buddyjskim Zabajkala.

Do lat 30. XX w. na terenie Buriacji było ok. 40 *dacanów* i ponad 4500 zarejestrowanych lamów. W latach 1809-1927 Gussino Oзеро stanowiło główne centrum buddyzmu tybetańskiego dla okręgu buriacko-mongolskiego⁶.

Początek XX w. przyniósł wiele niespokojnych chwil dla praktyk buddyjskich. Po rewolucji październikowej wiele klasztorów uległo likwidacji, zaś lamowie musieli opuścić kraj. W budynkach poklasztornych przetrzymywano więźniów. Nieremontowane, powoli popadały w zapomnienie. Po zakończeniu drugiej wojny światowej zbudowano *dacan* w miejscowości Iwołgińsk, oddalonej ok. 25 km od stolicy Buriacji Ułan Ude. Rozbudowano go dopiero po 1972 r.

Kompleks iwołgiński, którego tybetańska nazwa brzmi „Tuzec Bajasgalantai Ulzy Nomoji Hyjdyn Hiiid”, co oznacza „Koło Poznania Przynoszące Szczęście i Pełną Radość” należy do największych w Rosji. Znajduje się tam siedziba rosyjskiego zwierzchnika buddyzmu Chambo-Lamy oraz buddyjski instytut Daszi Czainhorlin, a także szkoła kształcąca ok. 200 osób. Ponadto w Iwołgińsku znajduje się biblioteka

Ośmiokątne koło i dwie gazele jako symbol wiedzy i poznania, znajdują się nad wejściem do każdej ze świątyń

buddyjska – jedna z największych w Rosji – muzeum sztuki buddyjskiej, hotel oraz domy mieszkalne. Kompleks obejmuje cztery świątynie: Sogszin-dugan, Maidrinsume, Dewazin-dugan, Sahiousaan-dugan. Największa z nich – Sogszin-dugan – mieści się w murowanym, dwupiętrowym budynku⁷.

Świątynie buddyjskie przyciągają turystów europejskich specyficzną architekturą. Cztery podstawowe kolory buddyzmu: czerwień, błękit, zieleń i żółć dominują na zewnątrz, jak i wewnątrz świątyń. Dacan nakryty jest dachem o ostrym zakończeniu, w kształcie nałożonych na siebie cylindrów, często pokrywanych złożoną miedzią⁸. Przy wejściu można spotkać posągi lwów i tygrysów, będących strażnikami świątyń. Wokół dacanów znajdują się młynki modlitewne, zwane barabanami, które wyznaczają kierunek zwiedzania kompleksu. Każdy z pielgrzymów ma obowiązek poruszyć wszystkie młynki modlitewne, aby odmówiły one za niego modlitwę. Ponadto przy świątyniach znajduje się kilkanaście stup-grobowców z relikwiami Buddy i szczątkami lamów. Wraz z rozwojem buddyzmu stupy zmieniały wielokrotnie swój kształt, a co za tym idzie, zmieniało się także ich znaczenie i symbolika. Buriackie

Największy z iwolgińskich *dacanów* Sogszin-dugan

Młynki modlitewne, zwane *barabanami*

Zespół iwołgińskich stup

Jeden z remontowanych *dacanów* w Iwołgińsku

stupy składają się z cokołu, części środkowej i smukłego zwieńczenia. Symbolizują one pięć żywiołów:

- cokół – wyobrażenie Ziemi (symbol kwadrat);
- kula – wyobrażenie Wody (symbol kula);
- stożek – wyobrażenie Ognia (symbol trójkąt);
- zwieńczenia stożka – oznacza Powietrze (symbol parasol);
- tarcza Słońca na sierpie Księżycy – oznacza Eter⁹.

Iwołgińsk jest obecnie największym centrum buddyzmu w Rosji, ale jego zasięg oddziaływania jest stosunkowo niewielki. Ogranicza się jedynie do Buriacji i północnej Mongolii. Do ośrodka przybywają pielgrzymi głównie z terenu Buriacji, szczególnie z południowej jej części¹⁰. Kompleks jest także odwiedzany przez obcokrajowców, głównie z takich krajów jak: Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Japonia, Stany Zjednoczone. W sezonie letnim (lipiec-sierpień) kompleks ten zwiedza ok. 600 osób¹¹. Tylko niewielką część z nich stanowią praktykujący buddyści z w/w krajów. Znacznie więcej jest odwiedzających, którzy nie są buddystami, zaś klasztor traktują jako obiekt turystyczny, a nie miejsce kultu religijnego. Ośrodka tego prawie w ogóle nie odwiedzają pielgrzymi buddyjscy z Polski, ponieważ brakuje o nim informacji, zarówno w polskich publikacjach naukowych, jak i specjalistycznych publikacjach buddyjskich.

Od lat 90. XX w. czynione są starania o odrestaurowanie wszystkich budynków, położonych na terenie kompleksu. W pracach uczestniczą mieszkańcy Iwołgińska oraz mnisi, którzy we własnym zakresie wykonują prace remontowo-budowlane. Zwiększający się ruch turystyczny i pielgrzymkowy stanowi finansowe wsparcie dla ośrodka. Iwołgińsk zasługuje na szersze rozpropagowanie zarówno wśród pielgrzymów budystów, jak i wśród osób, uprawiających szeroko pojętą turystykę krajoznawczą.

Przypisy:

¹ M. Malherbe, *Religie ludzkości*, Wyd. Znak, Kraków 1995, s. 238-239.

² Buddyzm tybetański potocznie nazywany jest lamaizmem. Jest to jednak określenie błędne, odbierane przez buddystów jako pejoratywne.

³ M. Stopa, *Religie świata. Przewodnik Encyklopedyczny*, Książka i Wiedza, Warszawa 1998, s. 237.

⁴ T. Schweer, *Buddyzm, powstanie–dzieje–nauka*, Wyd. Księży Werbistów, Verbinum, Warszawa 2003, s. 76-78.

⁵ E. Rerih, *Osnovy buddizma*, Burâtskoje Izdatelstwo, Ulan Ude 1991, s. 70.

⁶ *Ibidem*, s. 70.

⁷ K. Kwiecień, i in., *Szlak transsyberyjski, Przewodnik turystyczny*, Wyd. Bezdroża, Kraków 2002, s. 345

⁸ *Ibidem*, s. 236.

⁹ T. Schweer, *Buddyzm, powstanie–dzieje–nauka*, op. cit., s. 64-65.

¹⁰ Pozostałymi regionami Rosji zamieszkałymi w przewodzie przez buddystów są Kałmucja i Tuwa.

¹¹ Informacje o ośrodku zostały udzielone przez jednego z lamów w Iwołgińsku, podczas zwiedzania kompleksu przez autorkę w sierpniu 2004 r.

Iwołgińsk – a Reactivated Centre of Tibetan Buddhism in Siberia

(SUMMARY)

The article presents a historical outline of the development of Buddhism in Buriatia – one of the autonomic republics of Russia. Buddhism arrived in the Transbaikal area in the 17th century via Tibet and Mongolia, as a result of migrations of nomadic peoples of Mongolian tribes. Tibetan Buddhism, next to Orthodox Christianity, became the basic religion of the local population. The history of Tibetan Buddhism in Siberia can be divided into three phases. The first one comprises the period of the flourishing and existence of Buddhism in the area of Buriatia and Tuva Republic from the 17th century to the 1930s. The second phase is the time of Stalinist rule, when practising religions, including Buddhism, was banned. The third phase started in the mid-1950s and still continues. Nowadays, the largest Buddhist centres in Russia exist in Iwołgińsk and Aginskoe. The article presents the first one in more detail.

Aneta Łojek, mgr
Instytut Geografii
Pomorska Akademia Pedagogiczna
Słupsk

